

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

બિહાર રાજ્ય નાણાકીય નિગમ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

મેસર્સ કેમિકોટ ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્યો

ઓગસ્ટ ૨૪, ૨૦૦૬

[એસ. બી. સિન્હા, ન્યાયાધીશ એન્ડ દલવીર ભંડારી, ન્યાયાધીશ]

ભારતીય બંધારણ, ૧૯૫૦:

કલમ ૧૩૬ અને ૨૨૬-રાજ્ય નાણાકીય નિગમની વૈધાનિક સંસ્થા-
ઓર્ડર્સ-ન્યાયિક સમીક્ષા-તેને લોનની વહેંચણી કરવા માટે નાના એકમો સાથે

કરારમાં પ્રવેશ કરવો-પછીથી, આ આધાર પર લોનની વહેંચણી કરવાનો ઇનકાર કરવો કે ડીજીટીડી નોંધણી પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવાની શરત ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા મંજૂર કરાયેલ એકમની એકમ- રિટ અરજી દ્વારા પૂર્ણ કરવામાં આવી નથી, કોર્પોરેશન એક વૈધાનિક સંસ્થા હોવાથી, સામાન્ય રીતે તેના રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં અદાલતે કોર્પોરેશન દ્વારા લેવામાં આવેલા નિર્ણયમાં દખલ કરવી જોઈએ નહીં, પરંતુ પ્રોમિસરી એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત નાણાકીય કોર્પોરેશન સામે લાગુ થશે જો તેના માટે એક કેસ બનાવવામાં આવ્યો છે-જો કે, પછીની ઘટનાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, એકમ વર્ષોથી બંધ છે અને તેનું પુનરુત્થાન વિવાદિત છે, કોર્પોરેશનને એકમ-વહીવટી કાયદો પ્રોમિસરી એસ્ટોપેલ-અનુગામી ઘટનાઓમાં રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપતી ફરજિયાત રિટ બહાર પાડવી નિર્રર્થક રહેશે.

પ્રતિવાદી નંબર ૧, એક નાના પાયાના ઔદ્યોગિક એકમ, એ અપીલકર્તા-રાજ્ય નાણાકીય નિગમને લોનની મંજૂરી માટે અરજી કરી હતી.લોન મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને લોન માટેના કરારો અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા.બાદમાં, પ્રતિવાદીએ તેના હાલના એકમનું વિસ્તરણ કરવાનો નિર્ણય લીધો, અને કોર્પોરેશન નિયમો અને શરતો પર ૧૫ લાખ રૂપિયાની વધારાની રકમ મંજૂર કરવા સંમત થયું, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે, સંસ્થા ડીજીટીડી નોંધણી પ્રમાણપત્ર રજૂ કરશે.કોઈ ડીજીટીડી પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું ન હોવા છતાં કરાર નોંધવામાં આવ્યો હતો.જોકે, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ જરૂરી

પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ જતાં કોર્પોરેશને લોનની રકમ ચૂકવવાનો ઈનકાર કર્યો હતો.પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી જેણે કોર્પોરેશનને પ્રતિવાદી નંબર ૧ ને લોનની વહેંચણી કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.અસંતુષ્ટ, કોર્પોરેશને હાલની અપીલ દાખલ કરી.

અપીલકર્તા-નિગમ માટે એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદી નંબર ૧ તરીકે અગાઉના કરારોની દ્રષ્ટિએ રકમ ચૂકવવાની તેની જવાબદારીને પૂર્ણ કરી ન હતી, તેથી કોઈ ફરજિયાત રિટ જારી કરી શકાતી નથી.એવું પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ફેક્ટરી વર્ષોથી બંધ હતી અને તે પુનઃસજીવનની સ્થિતિમાં નહોતી.

અપીલને મંજૂરી આપતા, અદાલાતે

ઠરાવ્યું:૧.૧.અપીલકર્તા - નિગમ એક વૈધાનિક સંસ્થા છે.સામાન્ય રીતે, અદાલતે તેના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને કોર્પોરેશન દ્વારા લેવામાં આવેલા નિર્ણયમાં દખલ ન કરવી જોઈએ, પરંતુ તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે, જો તેના માટે કેસ કરવામાં આવે તો પ્રોમિસરી એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત નાણાકીય કોર્પોરેશન સામે લાગુ થશે.ઉચ્ચ અદાલતે એ આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે કોર્પોરેશન એક વૈધાનિક સંસ્થા હોવાથી, તેના આદેશમાં લેવામાં

આવેલા વલણથી અલગ વલણ અપનાવી શકતી નથી.ઉચ્ચ ન્યાયાલય તેના અભિગમમાં સંપૂર્ણપણે સાચો ન પણ હોઈ શકે કારણ કે વ્યવહારો કાયદા દ્વારા સંચાલિત હતા અને અનિવાર્યપણે વ્યવસાયિક સ્વરૂપના હતા.કમનસીબે, જોકે, આ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલો ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવી ન હતી.[૩૧૫-જી-એચ; ૩૧૬-બી]

૨.૧.આ અદાલત ભારતના બંધારણની કલમ ૧૩૬ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, નિર્વિવાદપણે, પછીની ઘટનાઓની નોંધ લઈ શકે છે.૧૫ વર્ષથી વધુ સમયથી કોર્પોરેશનને યોગ્ય કે ખોટી રીતે સબસિડીની રકમ ચૂકવવામાં આવી નથી.એ સાચું છે કે, હવે એકમ બંધ પડેલું છે.કોર્પોરેશનને પ્રતિવાદીને આ સમયે ૧૫ લાખ રૂપિયાની ઉપરોક્ત રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપવાથી કોઈ હેતુ પૂરો થશે નહીં.સમગ્ર એકમના પુનરુત્થાનની સફળતા અંગે ગંભીર વિવાદ છે.આ અદાલત સ્પષ્ટપણે આ કાર્યવાહીમાં આવા વિવાદિત હકીકતના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરી શકતી નથી.કેસની વિચિત્ર હકીકતોમાં, કોર્પોરેશનને પ્રતિવાદી-કંપનીને ૧૫ લાખ રૂપિયાની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપતી રિટ બહાર પાડવી નિર્ણય ગણાશે.વિવાદિત ચુકાદાને ટકાવી શકાતો નથી અને તેને રદ કરવામાં આવે છે.[૩૧૬-સી-જી]

દીવની અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર:સિવિલ અપીલ નંબર ૯૦૮/૨૦૦૦.

પટના ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ૫/૬/૧૯૯૫ના રજુ કરવામાં આવેલ નિર્દેશ
અને ફેસલામાં, સીડબ્લ્યુજેસી નં. ૧૬૯૧/૧૯૯૦ મુજબ.

અપીલકર્તાઓ તરફથી એમપી ઝા, રામ એકબલ રોય, હર્ષવર્ધન ઝા અને
અનિલ કે. ચોપરા.

પ્રતિવાદીઓ માટે એસ. બી. સાન્યાલ, રંજન મુખર્જી, ગોપાલ સિંહ અને
અનુકુલ રાજ (બી. બી. સિંહ માટે).

અદાલતનો ચુકાદો આના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

એસ. બી. સિન્હા, ન્યાયાધીશ. અહીં પ્રથમ પ્રતિવાદીએ નાના પાયે
ઔદ્યોગિક એકમની સ્થાપના કરી હતી. અહીં અપીલકર્તા એ રાજ્ય નાણાકીય
નિગમ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ હેઠળ રચાયેલી સંસ્થા છે. કોર્પોરેશનમાં લોનની
મંજૂરી માટેની અરજી પ્રતિવાદી-કંપની દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હતી. તેને મંજૂરી
આપવામાં આવી હતી. લોન માટે જરૂરી કરારો એ શરતો અનુસાર અમલમાં

મૂકવામાં આવ્યા હતા કે જેમાં પ્રથમ પ્રતિવાદીની મિલકતો ગીરવે મૂકવામાં આવી હતી.

હાલના એકમનું વિસ્તરણ કરવાનો અને તેના માટે કેટલીક મશીનરી ખરીદવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો. પ્રતિવાદીએ ઉપરોક્ત યોજનાના વિસ્તરણ માટે જરૂરી અન્ય અને વધુ ઉપકરણો/મશીનરી માટે પણ આદેશો આપ્યા હતા. કથિત રીતે, કોર્પોરેશનના મેનેજિંગ ડિરેક્ટરે ૨૯/૧/૧૯૮૮ પર પ્રથમ પ્રતિવાદીની ફેક્ટરીની મુલાકાત લીધી હતી અને પોતાની જાતને સંતુષ્ટ કર્યા બાદ કે ક્ષમતાના ઉપયોગના વિસ્તરણ માટે વાજબીપણું અસ્તિત્વમાં છે, તેમાં ઉદ્દેખિત નિયમો અને શરતો પર ૧૫ લાખ રૂપિયાની વધારાની મુદતની લોન મંજૂર કરવા સંમત થયા હતા, જેમાંથી કેટલીક નીચે મુજબ છે:

"કલમ ૭: કાનૂની દસ્તાવેજોના અમલ પહેલાં સંસ્થાએ નીચેના દસ્તાવેજો

રજૂ કરવા પડશે:—

(અ) ડિરેક્ટરોના સંદર્ભમાં આવકવેરાના કાયદા, ૧૯૬૧ની કલમ ૨૩૦ (એ) હેઠળ આવકવેરાની મંજૂરીનું પ્રમાણપત્ર.

(બી) જમીનના સંદર્ભમાં મૂળ માલિકી દસ્તાવેજ.

(સી) માન્ય એસએસઆઈ, નોંધણી પ્રમાણપત્ર.

કલમ ૨૪:સંસ્થાએ ડીજીટીડી, નોંધણી પ્રમાણપત્ર જમા કરાવવું પડશે.

આ કરાર ૩૧/૩/૧૯૮૮ પર નોંધવામાં આવ્યો હતો, જોકે કોઈ ડીજીટીડી પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું ન હતું.પ્રથમ પ્રતિવાદીના જણાવ્યા અનુસાર, તેનું એકમ નાનું હોવાથી, આવા પ્રમાણપત્રની રજૂઆત જરૂરી નહોતી અને કોઈ પણ સંજોગોમાં, સંબંધિત સત્તાવાળાઓ દ્વારા તેને મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી.કોર્પોરેશને એ શરતો પર કોઈ પણ રકમ આગળ વધારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો કે પ્રથમ પ્રતિવાદી ઉપરોક્ત પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો, જે તે મુજબ જરૂરી હતું.

પ્રતિવાદી દ્વારા પટના ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ એક રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી જેને સીડબ્લ્યુજેસી નંબર ૧૬૯૧/૧૯૯૦ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી હતી.કરાર નોંધવામાં આવ્યો હતો તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કોર્પોરેશને પ્રતિવાદીને આવા પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવા માટે આગ્રહ કરવાનો તેનો અધિકાર માફ કર્યો છે તે તારણ પર, કોર્પોરેશનને પ્રતિવાદી-કંપનીને મુદતની લોન ચુકવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.આમ કોર્પોરેશન આપણી સામે છે.

કોર્પોરેશન વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.પી. ઝાએ રજૂઆત કરી હતી કે પ્રતિવાદીએ ૧૦/૩/૧૯૮૩, ૨૦/૩/૧૯૮૬ અને ૨૪/૩/૧૯૮૭ ના રોજ લીધેલી લોનના સંદર્ભમાં કરાર મુજબ રકમ ચૂકવવાની પોતાની જવાબદારી પૂર્ણ કરી ન હોવાથી, કોઈ પરમ આદેશ રિટ જારી કરી શકાય નહીં.એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અલ્હાબાદ બેંક, જેમાંથી પ્રથમ પ્રતિવાદીએ પણ લોન લીધી હતી, તેણે પણ તેને આપવામાં આવેલી લોનની વસૂલાત માટે દાવો દાખલ કર્યો છે.

બીજી તરફ પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એસ. બી. સાન્યાલે દલીલ કરી હતી:

i) કોર્પોરેશન ૧૫ લાખ રૂપિયાની વધારાની સહાયકી આગળ વધારવાના પોતાના ગંભીર વચનને પૂર્ણ કરવાનો ઇનકાર કરી શકે નહીં.

ii) નાના ઉદ્યોગના કિસ્સામાં ડીજીટીડી નોંધણી પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવાની જરૂરિયાત લાગુ પડતી ન હતી અને કોઈ પણ સંજોગોમાં, કોર્પોરેશન દ્વારા ઉપરોક્ત દસ્તાવેજો નોંધાવ્યા પછી, રકમ મંજૂર કરવાના આદેશને માન આપવાનો ઇનકાર કરી શકાતો ન હતો.

શરૂઆતમાં, અમે જોઈ શકીએ છીએ કે આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા પ્રશ્ન પર કે શું પ્રતિવાદી-કંપની ફેક્ટરી શરૂ કરવાની અને એક્સોર્બન્ટ કોટનનું ઉત્પાદન શરૂ કરવાની સ્થિતિમાં હશે જો લોનની રકમ તેને ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હોય, તો પ્રતિવાદી-કંપની વતી એક સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે કોર્પોરેશન પોતે પ્રતિવાદીની હાલની સ્થિતિ માટે જવાબદાર છે કારણ કે મંજૂર કરાયેલ લોન સમયસર ચૂકવવામાં આવી નથી.અમારી સમક્ષ કહેવામાં આવ્યું હતું કે કારખાનાને પુનર્જીવિત કરી શકાય છે.જોકે, કોર્પોરેશને તેના સોગંદનામામાં જણાવ્યું હતું કે:

"એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે મશીન રૂમ સહિત આખી કારખાનુ એટલી ખરાબ સ્થિતિમાં છે કે સ્થળ પર કોઈ મશીન ઉપલબ્ધ નથી અને બિહાર સ્ટેટ ફાઇનાન્સિયલ કોર્પોરેશનના વ્રાન્ચ મેનેજર યુએલ કર્ણ દ્વારા ૧૦/૭/૨૦૦૬ ના રોજ કરાયેલા નિરીક્ષણ મુજબ, અહીં અરજદાર, મુખ્ય દરવાજો વર્ષોથી બંધ છે.વર્ષોથી કોઈ જોવા મળ્યું ન હતું કારણ કે પડોશમાંથી જાણવા મળ્યું હતું, કારખાનાની દિવાલો અને માળખું ક્ષતિગ્રસ્ત સ્થિતિમાં છે.કારખાનામાં કોઈ આવતું નથી, ત્યાં કોઈ નિરીક્ષણ અને રક્ષણ વિભાગના કર્મચારીઓ નથી, જનરેટરના ઓરડાઓ

બંધ છે; મશીનના ઓરડાઓ ખાલી છે, દુકાનો બંધ છે, શટર વરસાદમાં સડી રહ્યા છે.

જોકે, પ્રતિવાદી ઉપરોક્ત નિવેદનોને નકારી કાઢે છે અને તેનો વિરોધ કરે છે.

કોર્પોરેશન એક વૈધાનિક સંસ્થા છે.સામાન્ય રીતે, અદાલતે તેના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, તેના દ્વારા લેવામાં આવેલા નિર્ણયમાં દખલ ન કરવી જોઈએ, પરંતુ, તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે, જો તેના માટે કેસ કરવામાં આવે તો પ્રોમિસરી એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત નાણાકીય નિગમ સામે લાગુ થશે.

રિટ પિટિશનમાં ઉચ્ચ અદાલત એ પ્રશ્ન સાથે સંબંધિત નહોતી કે શું પ્રતિવાદીએ હમ્મની સમયસર ચૂકવણીની બાબતમાં લોન કરારની શરતો અને નિયમોનું પાલન કર્યું છે કે કેમ, પરંતુ તે પ્રશ્ન સાથે સંબંધિત હતી કે શું કોર્પોરેશન એક વૈધાનિક સંસ્થા હોવાથી, તેના આદેશમાં પસાર કરેલા વલણથી અલગ વલણ અપનાવી શકે છે કે કેમ.ઉચ્ચ અદાલતે દેખીતી રીતે એ આધાર પર કાર્યવાહી કરી કે તે થઈ શક્યું ન હોત.ઉચ્ચ ન્યાયાલય તેના અભિગમમાં સંપૂર્ણપણે સાચો ન પણ હોઈ શકે કારણ કે વ્યવહારો કાયદા દ્વારા સંચાલિત

હતા અને અનિવાર્યપણે વ્યવસાયિક સ્વરૂપના હતા.કમનસીબે, જોકે, અમારી સમક્ષ જે દલીલો ઉઠાવવામાં આવી છે, તે હાઈકોર્ટ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવી ન હતી.

આ અદાલત ભારતના બંધારણની કલમ ૧૩૬ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, નિર્વિવાદપણે, પછીની ઘટનાઓની નોંધ લઈ શકે છે.૧૫ વર્ષથી વધુ સમયથી કોર્પોરેશનને યોગ્ય કે ખોટી રીતે સહાયકીની રકમ ચૂકવવામાં આવી નથી.એ સાચું છે કે, હવે એકમ બંધ પડેલું છે.ઉચ્ચ અદાલત અને આ કોર્ટને આ માટે કોણ જવાબદાર છે તે પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે બોલાવવામાં આવ્યા ન હતા.અન્યથા પણ, ઉપરોક્ત પ્રશ્નમાં જવું બિનજરૂરી છે.જોકે, હકીકત એ છે કે કોર્પોરેશનને આ સમયે પ્રતિવાદીને ઉપરોક્ત ૧૫ લાખ રૂપિયાની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપવાથી કોઈ હેતુ પૂરો થશે નહીં.સમગ્ર એકમના પુનરુત્થાનની સફળતા અંગે ગંભીર વિવાદ છે.આ અદાલત દેખીતી રીતે આ કાર્યવાહીમાં હકીકતના આવા વિવાદિત પ્રશ્નને નિર્ધારિત કરી શકતી નથી.

તેથી, વિશિષ્ટ હકીકતોમાં, જો આ કેસ હોય, તો અમારો અભિપ્રાય છે કે કોર્પોરેશનને પ્રતિવાદી-કંપનીને ઉપરોક્ત ૧૫ લાખ રૂપિયાની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપતી રિટ જારી કરવી નિર્ણયક હશેજો કે, અમે એ ઉમેરવા માટે ઉતાવળ કરી શકીએ કે અમે એ પ્રશ્નમાં ગયા નથી કે શું પ્રતિવાદી-કંપનીએ કોર્પોરેશનને

સ્વીકૃત રીતે પ્રાપ્ત થયેલી લોનની રકમની સામે કોઈ રકમ ચૂકવી હતી કે કેમ.જો પ્રતિવાદી-કંપનીએ આમ ન કર્યું હોત, તો કોર્પોરેશન તેના સંબંધમાં આવા પગલાં લઈ શકે છે, જેમ કે તેને આ વતી સલાહ આપવામાં આવી શકે છે, પરંતુ તે કહેવાની જરૂર નથી કે તે પ્રતિવાદી-કંપની માટે આવી દલીલો ઉઠાવવા માટે ખુદી રહેશે, જેમાં તેને વધારાની સહાયકીની ચુકવણી અને/અથવા કાર્યવાહીમાં તેની અસરનો સમાવેશ થાય છે, જે કોર્પોરેશન દ્વારા શરૂ કરી શકાય છે.તેથી અમારો અભિપ્રાય છે કે વિવાદિત ચુકાદાને ટકાવી ન શકાય.તે મુજબ તેને અલગ રાખવામાં આવે છે.

ઉપરોક્ત અવલોકનો સાથે અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.કોઈ ખર્ચ નહીં.

અપીલને મંજૂરી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.